

Голові спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06
в ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
проф. Наумкіній С. М.

65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію *Ростецької Світлани Іванівні* «*Регіональна ідентичність і національна держава: характер взаємин та вектори розвитку в країнах Європи*», представлену на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність теми. З поширенням процесів глобалізації та універсалізації життя проблема формування регіональної ідентичності, визначення характеру взаємин та векторів розвитку регіональної ідентичності і національної держави в країнах Європи не втрачає своєї актуальності та політичного потенціалу. Сучасний розвиток, у тому числі у європейському політичному та економічному просторі, який відбувається в умовах реформування системи управління та посилення процесів регіоналізації потребує побудови й укріплення регіональної ідентичності. Навіть у випадках, коли в тій або іншій державі робиться політичний акцент на національній ідентичності та «національному характері», регіональна ідентичність утверджується не в суто етнічному, а в громадянському сенсі.

Глибинні джерела політичних протиріч та конфліктів не зникають під впливом глобалізації, саме тому визначення характеру взаємин та векторів розвитку регіональної ідентичності і національної держави в країнах Європи на сучасному етапі є вкрай актуальною.

Говорячи про сучасний європейський і, зокрема, український простір регіональних ідентичностей та фактори, що визначають стабільність його функціонування, не можна оминати увагою проблему відносин із

національними державами та наднаціональними органами влади. Історія людства знає чимало прикладів, які переконливо свідчать про визначальну роль регіональної ідентичності у подоланні політичних, національних конфліктів, формуванні безпекового простору. Водночас, на національну державу якраз і має бути покладена функція моніторингу і подальшого запобігання виникненню конфліктів на основі різних регіональних ідентичностей, забезпечення оптимальних умов та механізмів їх формування при умові збереження власної самобутності різних етнічних груп.

Звернення сучасних дослідників до проблем взаємин та векторів розвитку регіональної ідентичності і національної держави в країнах Європи, намагання адекватно оцінити їх можливі напрямки формування з точки зору теорії політичної науки має велике значення для розвитку національних держав у цілому та процесів українського державотворення, зокрема.

Дисертація С. І. Ростецької присвячена аналізу феномену регіональної ідентичності, визначення його конкретних аспектів та характеру взаємин з національною державою в країнах Європи. До цієї проблеми, особливо протягом останніх десятиріч звертається широке коло дослідників – істориків, політологів, соціологів. Але, не дивлячись на досить рельєфний загальний наукових досліджень та публікацій, відчувається брак уваги до характеру взаємин та векторів розвитку регіональної ідентичності і національної держави в країнах Європи.

Авторка роботи, що рецензується, пропонує системний комплексний підхід до розкриття характеру взаємин та векторів розвитку регіональної ідентичності і національної держави в країнах Європи. Досліджувана авторкою проблема є важливою не лише з точки зору теоретичного висвітлення особливостей регіональних ідентичностей та векторів їх розвитку, а й з огляду на існування в сучасній Україні потенційно конфліктогенних проблем в окремих регіонах, пов'язаних саме з протиріччями у формуванні ідентичності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження С. І. Ростецької заповнює прогалину у дослідженні проблеми характеру взаємин та векторів розвитку в країнах Європи регіональної ідентичності і національної держави.

Висловлені С. І. Ростецької положення та рекомендації відзначаються достовірністю. Детальне ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом і науковими публікаціями С. І. Ростецької дає усі підстави стверджувати, що авторський підхід до аналізу предмета дослідження відзначається фундаментальністю та ґрунтовністю. Дисертація має відповідну структуру, яка не тільки є цілком логічною, але й дозволяє розкрити поставлені науково-дослідні завдання та досягти мети.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна полягає в тому, що дана дисертація вперше аналізує комплекс проблем, які визначають характер взаємин та векторів розвитку регіональної ідентичності і національної держави в країнах Європи. За результатами авторського розгляду констатовано, що регіони, як територіальні одиниці, складаються з пов'язаними між собою такими елементами як географія, економічна єдність, регіональна ідентичність, адміністративний апарат та територіальна мобілізація. За умови, що ці елементи збігаються, виникає потужний регіональний націоналізм, за інших умов регіональний простір характеризується лише економічним, культурним і політичним вимірами. Регіони, повинні розглядатися як відкриті системи, а не як самодостатні суспільства, так як являють собою часткові соціальні системи, функціонально пов'язані з іншими рівнями, а не глобальні суспільства, що охоплюють тотальність соціальних відносин, і є традиційним прагненням національної держави. Поява сильних регіонів із вираженою регіональною ідентичністю змінює співвідношення влади і впливу на національну державу; обґрунтовано, що в тих країнах, де є регіони із чітко вираженою регіональною ідентичністю, присутній супротив, інколи радикальний асиміляції і «розчиненню» у

національній державі. Їх взаємодія з національною державою носить складний характер. Культурно-нормативній системі держави вони протиставляють свою нормативно-культурну систему та ідентичність, свої способи прочитання норм і кодів і змушують кожне нормативно-культурне послання національної держави інтерпретувати з позиції власної системи норм і кодів. В результаті універсальний культурно-нормативний простір національно-державної території розривається, в ньому утворюються іншокультурні лакуни, розривається єдина система змістовних комунікацій. Все це безпосередньо впливає на політичний процес, породжуючи нові протиріччя і конфлікти та ставлячи під сумнів єдність національно-державного утворення, що неминуче веде до певних, здебільшого негативних наслідків для інтегрованості та цілісності національної держави; на основі порівняльного аналізу моделей деволюції в Сполученому Королівстві Великобританії та Північної Ірландії, Іспанії та Італії, зазначено, що держави, орієнтуючись на географічні, економічні, адміністративні, культурні та історичні передумови, визначають межі своїх регіонів, тому, відповідно, і цілі та механізми, які доцільно втілити в життя в окремій країні, є відмінними, як наслідок і моделі деволюції теж відмінні. Але спільним для них є те, що деволюція зміцнила регіональну ідентичність у досліджуваних країнах та посприяла виникненню або зміцненню двох ідентичностей: регіональної і національної. Аргументовано, що у частині вимог до самовизначення деволюція не задовольняє їх, але вона сприяє послабленню; Авторка не обмежується використанням досить популярного сьогодні конструктивістського підходу до дослідження ідентичностей, а пропонує комплексну методологію, яка включає звернення до неінституціональної теорії, конфліктної та раціональної традиції у політичній теорії.

Дисертантка висуває та підтверджує ряд дослідницьких гіпотез. По-перше, щодо наявних протиріч у змістовному наповненні регіональної та національної ідентичностей. Вони впливають на структуру, функції та місце регіональної ідентичності. По-друге, щодо політики пам'яті та окремих

аспектів символічної політики як інструментальні практики конструювання регіональної ідентичності. По-третє, щодо загроз сепаратизму, які безпосередньо пов'язані із формуванням регіональних ідентичностей.

Дисертантка не лише окреслює коло проблем, пов'язаних із характером взаємин та векторами розвитку в країнах Європи регіональної ідентичності і національної держави, а і пропонує ґрунтовні відповіді на виклики сьогодення. Регіональну ідентичність визначено як один із головних чинників політичних процесів у сучасній Європі. С.І. Ростецька окреслює напрямки урегулювання конфліктів, пов'язаних із регіональною ідентичністю. При цьому, у дисертації ґрунтовно досліджуються проблеми взаємин та векторів розвитку в країнах Європи регіональної ідентичності і національної держави на конкретних прикладах. Передусім, обґрунтовуються історичні та політичні причини становлення регіонального націоналізму в Іспанії. Йдеться про наративи галійської ідентичності, кейс Каталонії та шлях країни Басків від регіонального сепаратизму до мирного співіснування. С. І. Ростецька визначає особливості формування регіональних ідентичностей у Великій Британії до та після Брекзиту, досліджує деволюцію та регіональні диспропорції на прикладі італійського кейсу. Наголошується на важливості історичних передумов у процесі регіоналізації Італії та подальшій кризі ідентичностей. Саме це обумовило складний процес пошук компромісу у ХХІ ст.

Повнота викладу результатів досліджень в опублікованих працях.

За результатами дослідження опубліковано індивідуальну монографію (обсягом 26 друк. арк.), 4 розділи в колективних монографіях (з них дві видано за кордоном), 65 публікацій у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалах наукових конференцій та інше, у тому числі – 23 статті у фахових виданнях з політичних наук, 5 статей у закордонних наукових виданнях, 30 публікацій, що засвідчують апробацію дослідження, 7 статей, що додатково відображають наукові результати дисертації. Опубліковані наукові праці, дисертація та її автореферат достатньо повною мірою відбивають результати

проведених наукових досліджень. Зміст автореферату Ростецької С.І. є ідентичним основним положенням дисертації.

Дисертацію виконано **в межах комплексної наукової теми** кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» в межах науково-дослідної теми «Сучасні виклики соціально-політичного розвитку: політико-правові та соціально-економічні виміри», однією із виконавців якої є дисертантка.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення рецензованої роботи найперше вбачається в тому, що дослідження характеру взаємин та векторів розвитку регіональної ідентичності і національної держави в країнах Європи обумовлює можливості використання його висновків у процесі вирішення та запобігання конфліктів, пов'язаних із регіональною ідентичністю. Також задля удосконалення взаємодії інститутів національної держави з регіональними урядами, забезпечення розвитку регіональних ідентичностей (у культурному, соціальному, мовному, політичному та правовому аспектах) у межах національних держав. Результати дисертаційного дослідження утворюють теоретичні передумови для подальшого дослідження взаємин та векторів розвитку регіональної ідентичності і національної держави в країнах Європи та імплементацію їх результатів у практичній політичній діяльності: суб'єктами політичної діяльності, представниками національних урядів, громадськими діячами, які розробляють ефективну сучасну модель регіональної ідентичності.

Водночас ознайомлення з дослідженням С.І. Ростецької вносить до порядку денного низку питань, які мають дискусійний характер і потребують обговорення.

1. Досліджуючи регіональну ідентичність, як комплексний феномен та обґрунтовуючи її взаємини із національною державою, авторка наводить низку визначень національної ідентичності, етнічної ідентичності тощо. Також у дослідженні

йдеться про громадянську та політичну ідентичності. Натомість, не наведено їх визначення. На нашу думку, чітке окреслення теоретичних меж понять «громадянська ідентичність» та «політична ідентичність» дозволило би повною мірою розкрити сутність регіональної ідентичності, яка має не лише національну та етнічну складові.

2. У роботі наводяться визначення регіональної ідентичності як домінанти в структурі територіальної ідентичності в епоху постмодерну. Звернення до теоретичних конструкцій постмодерну, безумовно, є досить цікавим для дослідження ідентичностей. Проте, у роботі не визначено, як саме постмодерністські візії ідентичності сприяють розкриттю теми дисертації? Не визначено часові рамки «епохи постмодерну» та її характеристики. Бажано було навести конкретні приклади, яка саме епоха постмодерну впливала на формування регіональної ідентичності у різних країнах.

3. У першому підрозділі третього розділу наведено результати досить ґрунтовного дослідження регіональної ідентичності в політичних процесах сучасної Європи. Два наступних підрозділи присвячено визначенню конфліктів ідентичностей та шляхів їх подолання. Їх зміст абсолютно відповідає дослідженню турбулентності сучасних країн Європи. А от перший підрозділ варто було розмістити у другому розділі: «Регіональна ідентичність як домінанта в структурі територіальної ідентичності в епоху постмодерну». Це було б цілком логічно та відповідало би загальній структурі дослідження.

4. У роботі недостатньо уваги приділено правовому регулюванню відносин регіональної ідентичності і національної держави. Це стосується як національних правових систем Італії, Іспанії, Великої Британії, України, так і міжнародного права. Авторка

згадує Статут ООН, Конвенцію про громадянство Ради Європи, але цього явно недостатньо. Зрозуміло, що дисертацію виконано у межах політичної науки, але без з'ясування правових механізмів регулювання даної проблеми, вкрай складно зрозуміти сутність сучасних конфліктів між регіональною ідентичністю та національною державою.

5. Досліджуючи регіональну ідентичність, авторка практично не звертається до даних соціологічних досліджень. Але моніторинг визначеної проблеми постійно є предметом соціологічних досліджень, як порівняльних так і національних. Порівняльний аналіз результатів соціологічних досліджень значно посилив би роботу.

Дані міркування не впливають суттєво на високу оцінку дисертаційного дослідження С.І. Ростецької, не знижують його наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними. Вони спрямовані на подальше підвищення якісного рівня досліджень такого типу.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації С.І. Ростецької мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування. Це обумовлене великою кількістю проаналізованих здобувачем наукових праць, апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях, а також використанням сучасних загальнонаукових і конкретно-наукових методів дослідження. Тема дисертації є актуальною, її структура є добре продуманою, а матеріал викладений логічно та послідовно. Дисертантка послідовно опирається на чітко визначену методологію дослідження конструктивізм та неоінституціоналізм. Отримані у результаті наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему, що виявляється в авторській оцінці характеру взаємин та векторів розвитку регіональної ідентичності та національної держави в країнах Європи. Роботу виконано на належному теоретико-методологічному рівні, вона є цілісною та завершеною.

Дисертаційне дослідження Ростецької Світлани Іванівні відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Представлена до захисту дисертаційна робота С.І. Ростецької «Регіональна ідентичність і національна держава: характер взаємин та вектори розвитку в країнах Європи» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі політичної науки.

Дисертація та її автореферат оформлені відповідно до затверджених вимог. Зміст роботи та завдання відповідають п. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами). Уважаємо, що за умови успішного захисту Ростецька Світлана Іванівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології
Державного закладу «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»

Монолатій І. С.

